

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ ВЕРЛІБР ДЖОНА ЕШБЕРІ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Стаття присвячена проблемі адекватного відтворення особливостей американської експериментальної поезії 50-70-х років засобами української мови. Аналізуються українські переклади Г. Скалевської, Н. Безсонової, а також пропонується власний варіант перекладу верлібру Джона Ешбері "Ця кімната".

Ключові слова: американська експериментальна поезія, верлібр, індивідуальний стиль, перекладацькі трансформації.

Верлібр – це поняття, яке викликає чимало дискусій, хоча тлумачення верлібру, на перший погляд, досить просте: верлібр – це поезія, позбавлена рими та поетичного метру. Деякі дослідники висловлюють думку, що метр та рима є найважливішими складовими поезії, які забезпечують їй чинне місце у художній літературі й різнять поезію від прози. Тому таке поняття, як "білий вірш" (чи верлібр) не має права на існування, оскільки, це не вірш, а "просто записана стовпчиком проза" [Гаспаров 1974, 209]. Інші літератори дотримуються протилежної думки. Поява вільного вірша в будь-якій національній літературі, як зазначає Оксана Пахльовська, свідчить про глибинні зрушення в духовному світі сучасної людини, про зміну її світоглядних орієнтацій, про крутий перелом у її стосунках з природою, космосом [Пахльовська 1990, 170]. Тож поширення верлібру у світовій літературі, зокрема в американській, – явище, яке становить чималий інтерес у перекладознавстві й потребує детального осмислення та ґрунтового системного дослідження.

Актуальність цього дослідження пов'язана також з недостатнім вивченням особливостей американської експериментальної поезії 1950–1970-х років, зокрема творчості представників Нью-Йоркської школи поетів. На сьогоднішні проблематика перекладу американської експериментальної поезії хоч і становить неабиякий інтерес для філологічних досліджень, але все ж залишається малодослідженою. Більшість поетів Нью-Йоркської школи

продовжують бути невідомими українській читацькій аудиторії. Значного успіху в дослідженні цього поетичного напрямку досягнув Юрій Андрухович. У 2006 році світ побачила його антологія "День Смерті Пані День: Американська поезія 1950–60-х років у перекладах Юрія Андруховича". Неодноразово до перекладів експериментальної поезії вдавалася дослідниця Ганна Скалевська. Висвітлення ознак та характеристик американського верлібру можна знайти у дисертаційному дослідженні Є.І. Ветрової "Свободный стих в поэзии США 1960-1970 годов".

Мета статті – визначити характерні особливості індивідуального стилю американського верлібриста Джона Ешбері; проаналізувати українські переклади його поезії та запропонувати власний переклад вірша "Ця кімната".

Поезії Джона Ешбері притаманна таємничість, іноді послідовність подій та переживань, абсолютно не пов'язаних логічно та змістовно, але саме його верлібри звучать надзвичайно переконливо. Тому його особистість та творчість викликала настільки жвавий інтерес у багатьох критиків та літературознавців. У Сполучених Штатах Америки численними накладами виходять збірки, нариси, монографії, присвячені особистості та творчості Джона Ешбері, серед яких можна згадати праці Г. Блума, Х. Вендлера, Д. Легмана, М. Форда, Д. Шапіро, Д. Герда, М. Перлова, Дж. Саймона, Дж. Шоптоу та багатьох інших. Як зазначав Г. Блум: "Джона Ешбері можна, напевно, розглядати як кращого поета Нью-Йоркської школи або як унікальну постать американської поезії 50-70-х років" [*Bloom 1998*, 33].

Ешбері мав надзвичайний хист до поетизації буденності, він унікав будь-яких тематичних заборон та обмежень, кепкуючи з академізму традиційної поезії. Його верлібри насичені каламбурами, гіперболами, емоційними конструкціями, численними повторами, на які слід звертати увагу при перекладі, щоб не зазнати відчутних втрат. Роберт Фрост – американський поет, чотириразовий лауреат Пулітцерівської премії – окреслив аспекти, які впливають на рівень перекладності американської експериментальної поезії:

- структурна форма поезії;
- здатність зберігати певний ритм оригінального вірша (складно зберегти вихідний ритм, тому що еквіваленти двох різних мов мають нерівну кількість та характер складів і звуків);

– відсутність розділових знаків;
– лексичні та стилістичні особливості американської експериментальної поезії (реалії, авторські неологізми, використання географічних назв та алюзій) [Wechsler 1998, 45].

Для визначення індивідуального стилю Джона Ешбері як специфічного феномену у сучасній американській поезії проаналізуємо його вільний вірш "This Room" і порівняємо переклади Ганни Скалевської, Наталії Безсонової та власний варіант цього верлібру.

Відразу помітно, що перекладач Безсонова надала перевагу римованій формі вірша (*мої – дні – блідніє; щодня – рідня; уся – гуся*), тобто пожертвувала формою заради змісту. Хтось може це засуджувати й стверджувати, що перекладач повинен наслідувати автора та передавати текст з максимальною наближеністю до оригіналу. Очевидно, Наталія Безсонова саме так сприйняла та зрозуміла замисел Ешбері, на нашу думку, її переклад є простим, дотепним і легко може сприйматися українським читачем.

Ганна Скалевська вирішила гранично зберегти зміст і форму оригіналу. У власному варіанті перекладу ми також намагалися не втратити зміст і форму, але основна увага зосереджувалася на дотриманні відповідного ритму верлібру, який, на думку багатьох дослідників, є першоосновою вільного вірша.

З перших двох рядків поезії *The room I entered was a dream of this room*, слово *dream* усі перекладачі відтворили по-різному: *відлуння, мрії*. Ми застосували генералізований збірний іменник *спогади*, щоб показати, що автор уже давно не був у цій кімнаті, для нього все стало чужим, далеким, залишилися лише окремі думки про сліди на ліжку, овальний портрет на стіні чи макарони на обід. Сам автор натякає, що все, про що йдеться у його поезії, є, ймовірно, мрійливою версією того, що відбувається насправді, іншими словами, в уяві автора постають два паралельні світи: реальний та уявний.

Оригінал	Г. Скалевська	Н. Безсонова	Наш варіант
<p>The room I entered was a <i>dream</i> of this room. Surely all those feet on the sofa were mine. The oval portrait of a <i>dog</i> was me at an early age.</p> <p><i>Something shimmers, something is hushed up. We had macaroni for lunch every day except Sunday, when a small quail was induced to be served to us. Why do I tell you these things? You are not even here.</i></p>	<p>Кімната, до якої увійшов, була <i>відлунням</i> цієї кімнати. Всі ті сліди на канапі були точно моїми. Овальний портрет <i>собаки</i> був я у дитинстві.</p> <p><i>Щось ще спалахує в голові, інше – забуте назавжди. Ми їли макарони на ланч кожного дня окрім неділі, коли нам мали подавати маленьку курінку. Але нащо я тобі все це розповідаю? Тебе ж тут навіть нема.</i></p>	<p>Таку кімнату стрінеш лиш у <i>мріях</i>.</p> <p>Сліди, що на дивані, всі мої.</p> <p>Портретик <i>пса</i> – то я у перші дні.</p> <p><i>Щось мерехтить, а щось зника, блідніє.</i></p> <p>Тут <i>макарони</i> на обід були <i>щодня</i>, В неділю їла <i>курочку</i> рідня.</p> <p>Кому ця розповідь була уся, Коли ви десь їсте своє гуся?</p>	<p>Я увійшов у кімнату, яка була вже <i>спогадом</i>.</p> <p>Без здогадів усі сліди на ліжку належали мені. І на овальному портреті той <i>пес</i> – то ж я малий в дитинстві. <i>Щось все ще мерехтить в думках, щось – зникло у віках. Ми мали макарони на обід щодня, за винятком неділі, коли нам повинні були подавати перепела. Та нащо це тобі розповідаю? Ти надто далеко.</i></p>

Відразу помітно, що перекладач Безсонова надала перевагу римованій формі вірша (*мої – дні – блідніє; щодня – рідня; уся – гуся*), тобто пожертвувала формою заради змісту. Хтось може це засуджувати й стверджувати, що перекладач повинен наслідувати автора та передавати текст з максимальною наближеністю до оригіналу. Очевидно, Наталія Безсонова саме так сприйняла та зрозуміла замисел Ешбері, на нашу думку, її переклад є простим, дотепним і легко може сприйматися українським читачем.

Ганна Скалевська вирішила гранично зберегти зміст і форму оригіналу. У власному варіанті перекладу ми також намагалися не втратити зміст і форму, але основна увага зосереджувалася на дотриманні відповідного ритму верлібру, який, на думку багатьох дослідників, є першоосновою вільного вірша.

З перших двох рядків поезії *The room I entered was a dream of this room*, слово *dream* усі перекладачі відтворили по-різному: *відлуння, мрії*. Ми застосували генералізований збірний іменник *спогади*, щоб показати, що автор уже давно не був у цій кімнаті, для нього все стало чужим, далеким, залишилися лише окремі думки про сліди на ліжку, овальний портрет на стіні чи макарони на обід. Сам автор натякає, що все, про що йдеться у його поезії, є, ймовірно, мрійливою версією того, що відбувається насправді, іншими словами, в уяві автора постають два паралельні світи: реальний та уявний.

Для перекладу рядка *something shimmers, something is hushed up* Ганна Скалевська використовує прийом додавання: *щось ще спалахує в голові, інше – забуте назавжди*. Перекладач робить це для того, щоб зобразити стан речей навколо автора і пояснити, який саме вплив вони здійснюють безпосередньо на нього. Ми пропонуємо такий переклад цієї частини: *щось все ще мерехтить в думках, щось – зникло у віках*. У даному випадку застосування прийому додавання виправдовується задумом автора передати стан мінливості речей. Ніщо не стоїть на місці, все навколо рухається вперед, залишаючи по собі лише збережені враження. Перекладач Безсонова відтворила цю частину так: *щось мерехтить, а щось зника, блідніє*, вдаючись до трансформації, переосмислення та повторення.

Речення *we had macaroni for lunch every day* Ганна Скалевська переклала *ми їли макарони на ланч кожного дня* (*had* – *їли*: трансформаційний прийом конкретизації). Хоча іменник *ланч* увійшов в українськомовний вжиток, дехто все-таки може не

зрозуміти про що йдеться, чи про сніданок, чи про обід, чи про вечерю. Ми пропонуємо замінити *ланч* на варіативний відповідник *обід* (lunch – ‘a meal eaten during the middle of the day’) – більш звичне слово для українців. Іменник *quail* у другому варіанті перекладу (римований варіант Наталії Безсонової) вжито у виключно генералізованому значенні: *quail* – *курочка*. На нашу думку, доречніше використати існуючий відповідник цільової мови (наприклад, *куріпка*, *перепел*, *куропатка*, *куроптаха*).

Джон Ешбері завершує поезію риторичним питанням *Why do I tell you these things? You are not even here*. Після такої кількості згадок, потоку думок та переживань автор повертається до реального світу, де все це здається безглуздістю, адже його ніхто не слухає і навіть не прагне почути, почуття та переживання поета не викликають ні в кого інтересу, тому митець і задається таким питанням. Дуже цікавим шляхом відтворює цю частину Наталія Безсонова:

*Кому ця розповідь була уся,
Коли ви десь їсте своє гуся?*

У перекладі відчувається певний елемент одомашнення та переосмислення оригіналу. *Коли ви десь їсте своє гуся* означає, що кожний займається своїми справами, у кожного свої проблеми й ніхто не бажає перейматися чужими клопатами та турботами. Ганна Скалевська з точністю відтворила зміст заключної частини верлібру, використовуючи відмінний від англійської, але характерний для української мови порядок слів. Ми пропонуємо свій переклад кінцівки верлібру "Ця кімната": *І нащо це тобі розповідаю? Ти надто далеко*. Останнє речення перекладено антонімічно з дотриманням чіткого оригінального ритму.

Отже, верлібр "Ця кімната" одного з класиків американської поезії ХХ століття Джона Ешбері є дійсно широким полотном для перекладацьких роздумів, задумів та втілень. Говорячи про особистість Джона Ешбері, на думку спадають слова Олександра Жовтиса, який свого часу зазначив: "Початківці верлібром не пишуть. Це справа майстрів. Ця форма найскладніша, вона відразу виявляє поверховість думки й почуття" [Жовтис 1968, 8]. Саме таким "майстром" і є Джон Ешбері, який посідає важливе місце у плеяді сучасних американських поетів. Він один з тих, хто запропонував кардинально нове, незвичне бачення форми та змісту твору. Відмовившись від рими та класичних поетичних норм, Джон

Ешбері зробив основний акцент на порядку слів у рядку, на дивних та непередбачуваних смислових поєднаннях образів, які здатні викликати в читачів яскраві враження та почуття. Кожне слово, використане Джоном Ешбері, несе в собі певну функціональну та художню наповненість. Кожна деталь (*feet, the sofa, the oval portrait, a dog, macaroni, a quail*) має значення. Щоб адекватно відтворити верлібр українською мовою перекладачі вдалися до таких трансформацій: генералізації (у 2 випадках: *dream – спогади, quail – курочка*), конкретизації (в 1 випадку: *had – їли*), відтворення існуючим відповідником цільової мови (у 5 випадках: *dream – відлуння/мрії, lunch – обід, quail – перепел/куринка, dog – собака/нес*), додавання (використано двічі: *something shimmers, something is hushed up – щось ще спалахує в голові, інше – забуте назавжди/ щось все ще мерехтить в думках, щось – зникло у віках*), переосмислення (в 1 випадку: *something shimmers, something is hushed up – щось мерехтить, а щось зника, блідніє*) та одомашнення (в 1 випадку: *why do I tell you these things? You are not even here – кому ця розповідь була уся, коли ви десь їсте своє гуся?*)

Основні труднощі при перекладі експериментальної поезії Джона Ешбері українською мовою викликав усталений та чіткий ритм верлібру, який дуже складно відтворити з максимальною наближеністю до оригіналу, адже відмінна кількість звуків та складів англійських та українських еквівалентів призводить до невідповідності у звучанні та ритмічній структурі. Поділивши оригінал на 7 логічних частин (*The room I entered was a dream of this room/Surely all those feet on the sofa were mine/The oval portrait of a dog was me at an early age/Something shimmers, something is hushed up/We had macaroni for lunch every day except Sunday/when a small quail was induced to be served to us/Why do I tell you these things? You are not even here*), ми намагалися якомога адекватніше відтворити усталений ритм американського верлібру. У всіх семи контекстах ми отримали більшу кількість складів. У більшості випадків в українському перекладі складів було більше рівно на 5. Це пояснюється фонемною довжиною українських відповідників. Можна простежити певну ритмічну відповідність між текстом оригіналу та нашим варіантом перекладу: 11-16, 13-18, 13-18, 9-14, 15-19, 13-16, 12-17.

Аналіз експериментального верлібру "Моя кімната" дає підстави вважати, що образність для Джона Ешбері грає

вирішальну роль у створенні поезії. Його талановито створений верлібр насичений образністю і вже не потребує наявності метрики та рими, бо саме образність надає йому значної поетичної виразності. Так, звільнений від традиційних канонів, верлібр через образність зосереджує увагу читача на емоційному аспекті віршованого тексту. Водночас це дає відчуття свободи думки та висловлювання. Разом з тим, досліджуючи особливості індивідуального стилю Джона Ешбері, варто зазначити, що авторська мова поета досить невимушена та природна. Він пише про прості речі простими словами, але за своєю зовнішньою буденністю автор приховує яскраві, глибокі смисли, напруженість та сутність яких можна зрозуміти через призму національної культури. З огляду на це, можемо припустити, що твори усіх поетів-експериментаторів, не лише представників Нью-Йоркської школи, є досить складним матеріалом для сприйняття та розуміння, адже рівень культурного впливу на поетичну форму, зміст та значення їхніх творів перевищує усі традиційні норми і є сутністю самої експериментальної поезії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Ashbery J.* Modern American literature. – St. James press, 1998. – P. 32-36.
2. *Wechsler R.* Performing Without a Stage: The Art of Literary Translation / Robert Wechsler – Catbird Press, 1998. – 292 p.
3. *Гаспаров М. Л.* Метрика и ритмика – М.: Наука, 1974. – 512 с.
4. *Жовтис А. Л.* От чего не свободен свободный стих / Александр Жовтис // Стихи нужны... Избранные статьи. – Алма-Ата: Жазушы, 1968. – С. 8.
5. *Пахльовська О. Є.* Українсько-італійські літературні зв'язки XV – XX ст. / Оксана Пахльовська. – К.:Наук. думка, 1990 – 216 с.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2013

Ременюк Я., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченка

ЭСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЙ ВЕРЛИБР ДЖОНА ЭШБЕРИ В УКРАИНСКИХ ПЕРЕВОДАХ

Статья посвящена проблеме адекватного воспроизведения особенностей американской экспериментальной поэзии 50-70-х годов

средствами українського мови Аналізуються українські переклади А. Скалевської, Н. Бессонової, а також пропонується власний варіант перекладу верлібра Джона Ешбері "Ця кімната".

Ключові слова: американська експериментальна поезія, верлібр, індивідуальний стиль, перекладескі трансформації.

Remenyuk Y., stud.,

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

JOHN ASHBERY'S EXPERIMENTAL VERS LIBRE IN UKRAINIAN TRANSLATIONS

The article deals with the problem of adequate translation of American experimental poetry by means of the Ukrainian language. The study analyzes Ukrainian translations, rendered by A. Skalevska, N. Bessonova and offers our own translation of John Ashbery's vers libre "This room".

Key words: American experimental poetry, free verse, individual style, translation transformations.

УДК 811.221:81'42=111

Рижикова М. Д., викл.,

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ОСОБЛИВОСТІ ЛАУДАЦІЇ В АНГЛОМОВНИХ ЮВІЛЕЙНИХ ПРОМОВАХ

У статті здійснено лінгвістичний аналіз ювілейної промови як жанру лаудативного дискурсу, описано дискурсивні та прагматичні особливості таких промов. Розглянуто мовні (лексичні, морфологічні, синтаксичні, риторичні) засоби висловлення похвали в ювілейних промовах.

Ключові слова: лаудація, лаудативний дискурс, ювілейна промова, мовні засоби.

Актуальність дослідження зумовлена загальною тенденцією сучасної лінгвістики до вивчення дискурсу в тісному зв'язку з комунікацією, а також недостатнім висвітленням лінгвістичних особливостей висловлення лаудації в різних жанрах лаудативного дискурсу, зокрема в ювілейній промові.